

TORIL B. LYGSTAD • EDEL MONSEN

ÅARJELSAEMIEN: TONE MARIE LARSEN JIH MAJA LISA KAPPFJELL

VAEGKINE 1

AAMHTESGÆRJAH 1.-2. DALTESASSE

ÅARJELSAEMIEN

ČálliidLágádus

ČálliidLágádus – TjælijiBerteme – ForfatternesForlag
Pb 140, NOV-9735:n Kárášjohka/Karasjok
Fanasgieddi, NOV-9845:n Jeanoe-Tana

post@forfatternesforlag.org
post@authorspublisher.org

Nehtebovre – Nettbokhandel:
www.gavpi.org

Daam bæjhkohtsem aajehtsvierhkielaaken
njoelkedassh vaarjelih. Bæjhkohtæjjaj
jih reakta-aajhteri Leah sjiere reaktah dan
bæjhkohtæmman. Ij Leah dellie luhpie
daehtie gærjeste jieniedehtedh jallh nåhtadidh
jeatjah vuekiej mietie goh laake buerkeste.

Gærja lea boelhke learoevierhtieraajroste man
nomme *Vaerine*, *Vaegkine* jih *Voenine*¹, mij dan
faagese dorjesovveme *Saemiengiele mubpine
gïeline*, 1.-10. daltesidie. Lissine daejtie 12
learoehgærjide aaj lohkehtæjjan-bihkedasse
jih gielelierehtallemepielh bætieh, mejtie
ČálliidLágádusen nehtebiesne gaavna.

Learoevierhtietjæliih lægan ČálliidLágádusen
redaktöörine Heidi Guttorm Einarsenie
ektesne noerhtesaemien learoevierhtieh
dorjeme. Learoevierhtide jis gærjine
ČálliidLágádusen hammoeædjine
Britt Hansenie ektesne dorjeme.

¹ Voene leses og forstås som *bygd* i dagens sørsamisk jfr. Bergsland/Magga, men *voene* betyr også *fjord* jfr. Vaapsten voene om Vefsnfjorden på Helgeland i Nordland. Vi har valgt å bruke *voene* om fjord i dette læreverket.

*Saemiedigkie Nöörjesne lea beetnehvierhtiej-
gumie dåårjeme.*

©ČálliidLágádus jaepien 2020
Hammoedæjja: Britt Hansen, ČálliidLágádus
Diedtelamme: Interface Media
ISBN 978-82-8263-368-0

**Åniedimmieh: b - bijjie/bijjemes, v - vuelie/
vöölemes, gu - gârroeh, o - åelkies, gs - gaskoe**

GUVVIEH:

Edel Monsen: åvtesæjroen onne guvvie gs,

4gs, 28 bielelen gosse vgu, 30 gso

Toril B. Lyngstad: åvtesæjroen åejvieguvvie jih

onne guvvieh gu jih o, 2-3, 4b jih V, 8, 28vgu,

29, 30bgu, gsgu, vgu jih vo

Hallvard Lyshaug: 32gu

Per Sigmund Johansen: 32v

Olmáivákki skuvla/Mannalden skole: 7,

30bo, 32b

ILLUSTRASJOVNH:

Jorunn Løkvold: 5, 6, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16,

17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 31

Britt Hansen, ČálliidLágádus: 8, 27, 29

Edel Monsen: 26

Åvtebaakoe – Forord

Vaegkine 1 er en del av læremiddelpakken *Vaerine*, *vaegkine jïh voenine* som er et praktisk og temabasert undervisningsopplegg for elever med samisk som andrespråk i grunnskolen. Dette heftet dekker temaet dal og er skrevet for deg som går på 1.-2. årstrinn.

I *Vaegkine 1* får du være med en gruppe elever fra Olmmáivákki skuvla/ Manddalen skole som skal ha uteskole i dalen. Gjennom deres opplevelser og aktiviteter får du lære om natur og kultur i dalen og i skogen. Du får blant annet lære samiske stedsnavn, naturbetegnelser og navn på planter, bær, fisk og fugler. Heftet inneholder sanger og ulike skriftlige og muntlige oppgaver.

I læremiddelpakken inngår en fyldig lærerveiledning, og vi jobber også med å få publisert mye spennende tillegsmateriell. Eksempelvis kan vi nevne kort, spill og plansjer, som kan bidra til å skape variasjon i undervisninga. Dette vil komme på forlagets nettside.

Vi håper at heftet kan bidra til mange spennende og lærerike samisktimer både inne i klasserommet og ute i naturen.

Edel Monsen

Toril B. Lyngstad

Takk til ...

Takk til oversetterne og deres team som har tilrettelagt og oversatt den nordsamiske utgaven til sørsamisk. Det har vært spennende og lærerikt å samarbeide med dere.

Takk til Jorunn Løkvold, som har satt sitt preg på læreverket med sine fine illustrasjoner.

Takk til alle dere andre som på ulikt vis har vært med på å forme *Vaerine*, *vaegkine jïh voenine*: elever, foreldre og kollegaer på Olmmáivákki skuvla/ Manddalen skole, Giellasiida - Samisk Språksenter i Olmmáivággi/Manddalen, Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune, Åge B. Pedersen, Idar Pedersen, Ingrid Johansen og Torleif Lyngstad.

Og sist men ikke minst: Takk til våre tålmodige familier.

LEAROEULMIEH/Læringsmål

- Kunne lese og skrive det samiske alfabetet, enkle ord og setninger
- Kunne fortelle hva som finnes på leirplassen
- Kunne fortelle hva du har i tursekken
- Kunne de samiske ordene for *dyr, fugl, bær, tre* og *gård*
- Kunne navngi minst to fugler og to dyr i dalen
- Kunne navngi minst to bærsorter
- Kunne navngi minst to dyr på gården
- Kunne noen samiske naturbetegnelser
- Kunne noen samiske stedsnavn
- Kunne sangene *Bea, bea laampetje, Rieksegevuemesne* og *Aahalla-aahalla...*

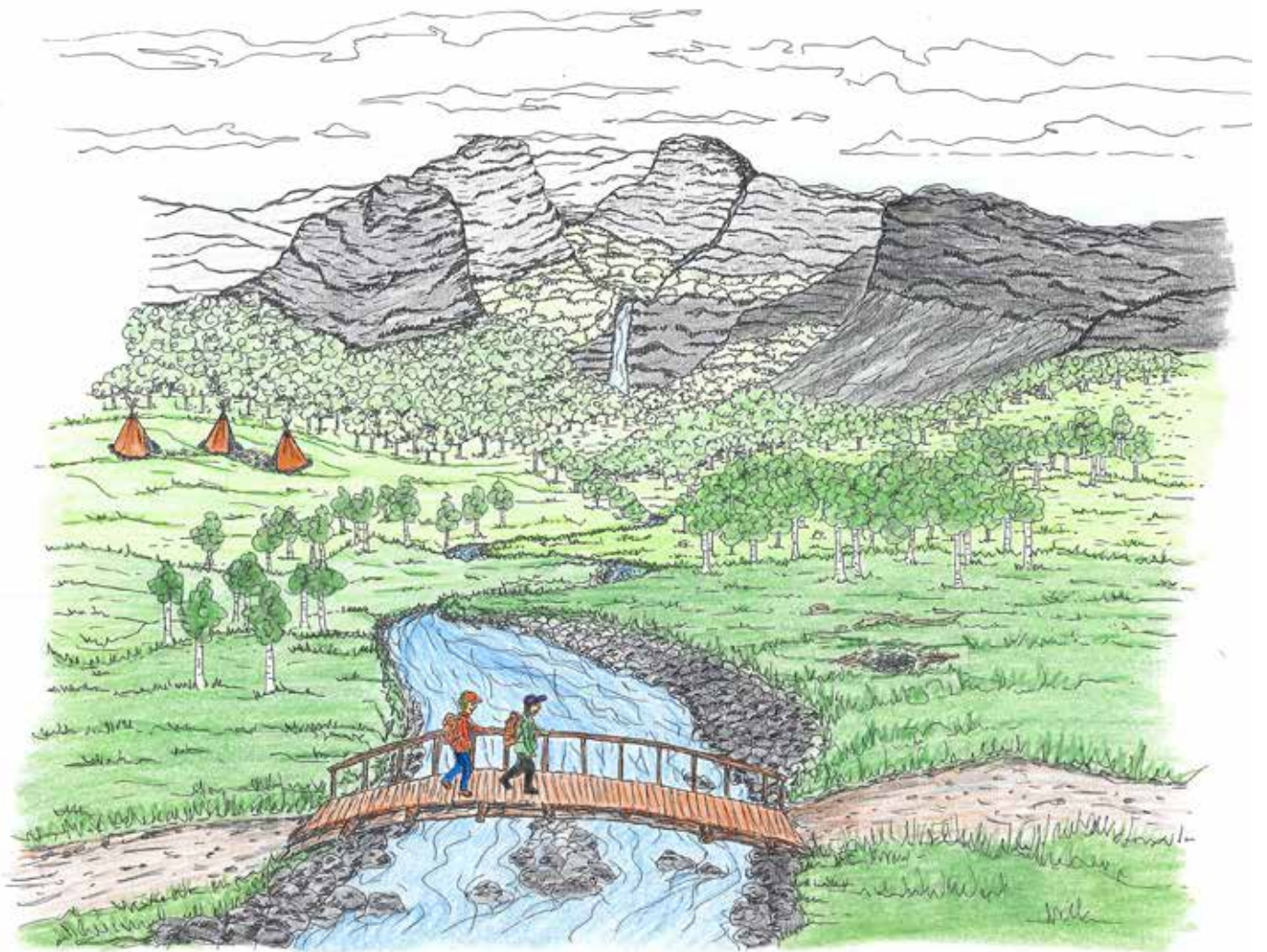

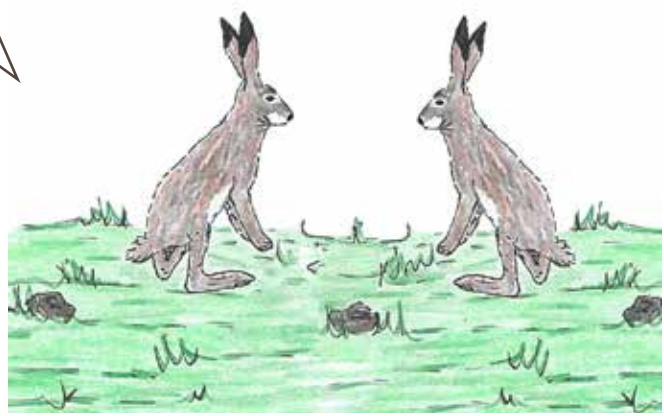
Vaegkesne

I dalen

Soptsesth mah guvvesne.
Fortell hva som er på bildet.

Guvvesne leah ...
På bildet er det ...

DAAM GALKH LÏEREDH:

Dette skal du lære:

Gåetiebealesne

På leirplassen

moerh

dålle

såarah

låavth-
gåetie

voesse

Voessen sisnie

I sekken

tjuepsie

buste

nejpie

guksie

beapmoe-
borhtje

tjohpe

vaanhtsh

ålloe-
guapah

ålloe-
abpese

ålloe-
mávkhah

Vaegkesne

I dalen

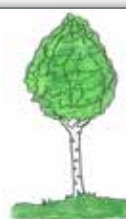
råate

ledtie

muerjieh

moere

gaertene

1. Voessen sisnie

I sekken

Piere edtja miehtjieskuvlese jñh tjoevere voessem tsagkedh. Guvvedh unnemes vijhte tjåenieh, mejtie daarpesje mealtan vaeltedh. Klaaredh!

Piere skal på uteskole i dalen og må pakke sekken. Tegn minst fem ting han bør ha med seg på tur. Fargelegg!

Voessen sisnie Leah ...
I sekken er det ...

Blank writing area for drawing and coloring.

Tjælieh baakojde.
Skriv ordene.

ALFABEETE

Aa Bb Dd Ee

Ff Gg Hh Ii Iï

Jj Kk Ll Mm Nn

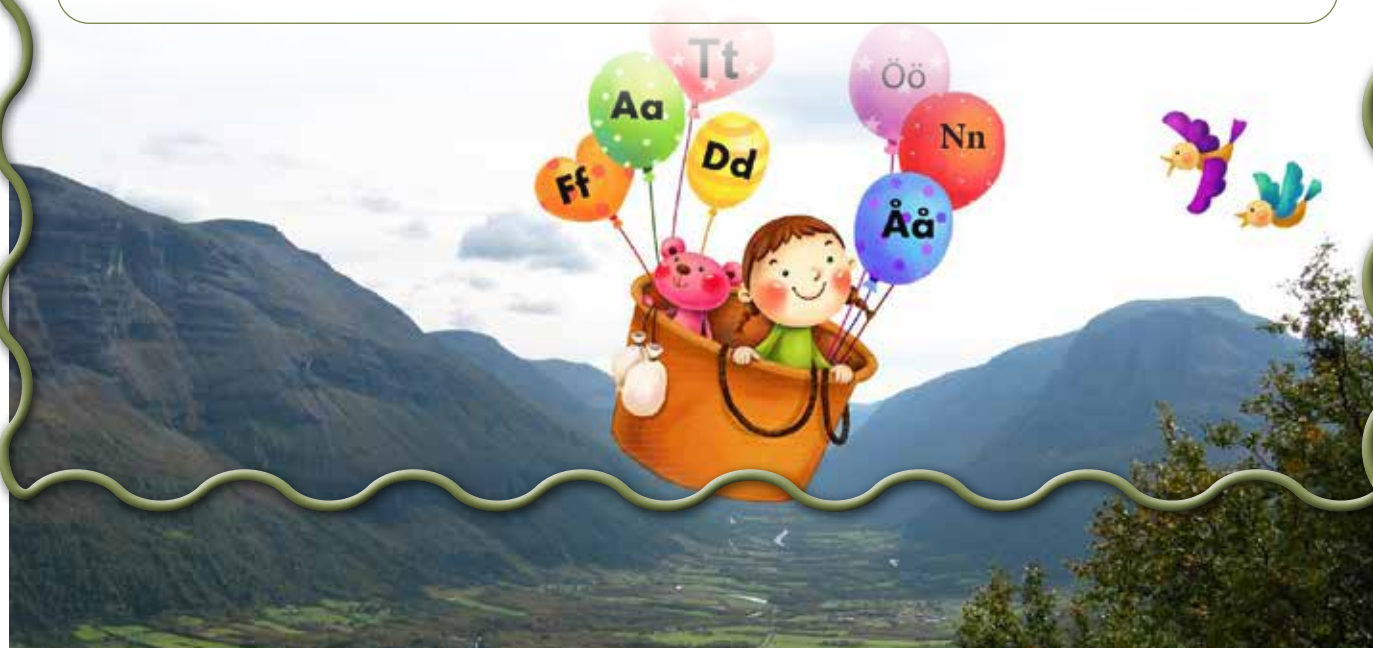
Oo Pp Rr Ss Tt Uu

Vv Yy Ææ Öö Åå

Gielen tjoejenassh

Språkets lyder

a â aa ae b d e ea ee f g h i i î ie ië j k l m n ng nj o oe p
r s sj t tj ts u ua ue v y y ö æ ææ öö å åa åe åå

2. Alfabeete

Alfabetet

Magkeres bokstaavh fååtesieh? Tjælieh dejtie.

Hvilke bokstaver mangler? Skriv dem.

A   ___   C   D   ___   F   G   H   ___   J

K   ___   M   N   ___   P   R   S   ___

U   V   ___   Æ   Ö   Å

3. Lohkedh jih tjæledh

Lese og skrive

Maahtah daejtie baakojde tjæledh?

Kan du lese, spore eller skrive disse ordene?

VAANHTSH _____

RÅATE _____

VOESSE _____

SÅARAH _____

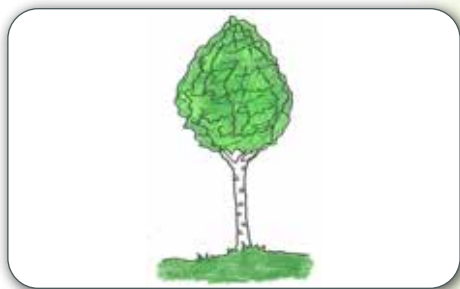

4. Mah daah?

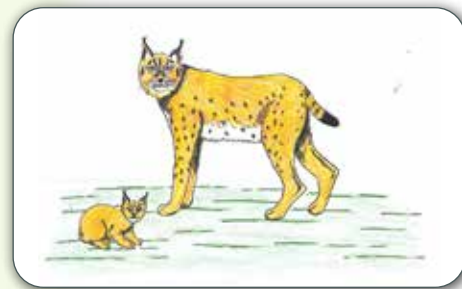
Hva er dette?

Biejh sievem riektes gávvan.

Sett strek fra ord til bilde.

råate

låavthgåetie

muerjeh

ledtie

moere

gaertene

pruvvie

derhviegåetie

5. Gåetie vaegkesne

En leirplass i dalen

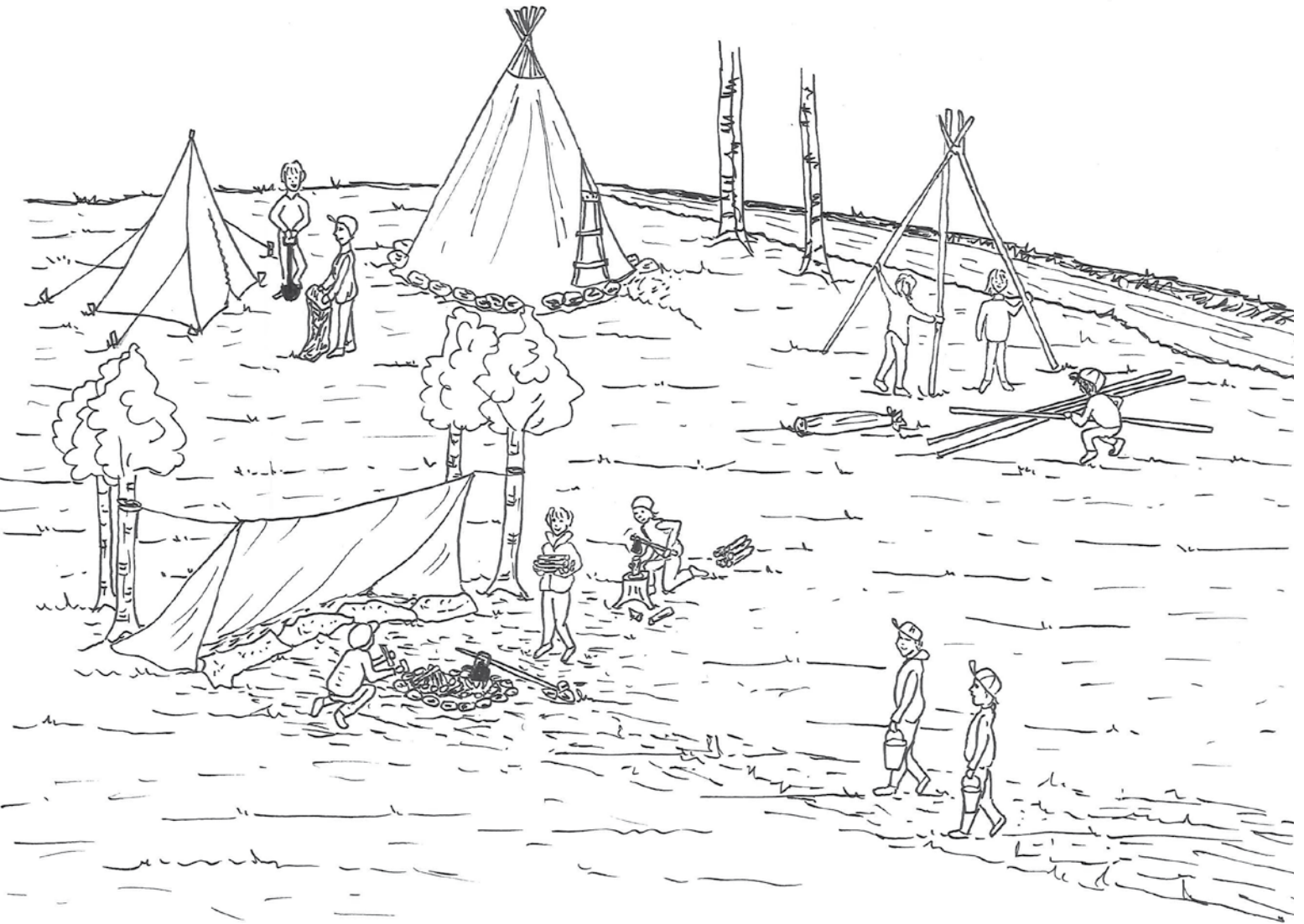
Klaeredh gåetiebealam vaegkesne.

Soptsesth mah dennie gåetiebealesne Leah.

Fargelegg leirplassen i dalen.

Fortell hva som er på leirplassen.

Gåetiebealesne ...
På leirplassen er det ...

6. Gåetiebealesne

På leirplassen

Fierhtene raajrosne lea mij joem mij ij sjiehth.
Soptsesth maam gaavnijibie jih ibie gåetiebealesne gaavnh.

I hver rad er det noe som ikke passer inn.

Fortell hva vi finner og hva vi ikke finner på leirplassen.

1.

2.

3.

7. Mijjen gåetiebealesne

Leirplassen vår

Guvvedh jìh klaeredh gåetiebealam mij dennie vaegkesne.
Soptsesth mah gåetiebealesne Leah.

Tegn og fargelegg leirplassen i dalen.
Fortell hva som er på leirplassen.

Mijjen gåetiebealesne Leah...
På leirplassen vår er det ...

Tjaelieh baakojde.

Skriv ordene.

VAEGKIEN JUVRH

DYR I DALEN

råate
gaupe

duvrie
bjørn

snjeara
mus

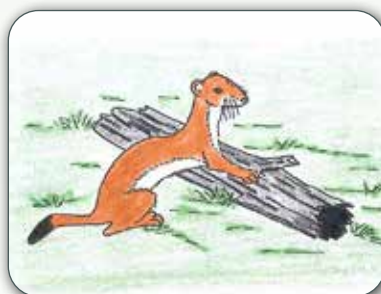
åeruve
ekorn

njåemele
hare

sarve
elg

tjetskie
røyskatt

tsååbpe
frosk

riepie
rev

luemege
lemen

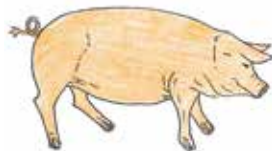
8. Magkeres juvrh skåajjesne?

Hvilke dyr lever i skogen?

Biejh gievliem riektes juvri bijre.

Maahtah dejtie saemien nomme? Tjaelieh baakojde.

Sett ring rundt riktig dyr. Vet du hva dyrene heter på samisk? Skriv ordene.

GAERTENEN JUVRH

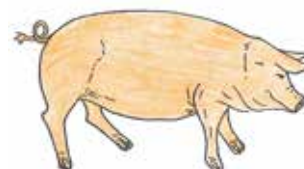
DYR PÅ GÅRDEN

sirve
sau

vöönhtse
høne

snurke
gris

snjeara
mus

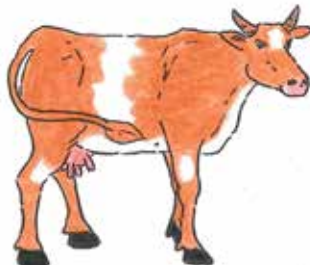
gaahtoe
katt

hierkie
hest

gaajhtse
geit

govse
ku

bienje
hund

9. Soptsesth magkeres juvrh guvvesne vuajnah.

Fortell hvilke dyr du ser på bildet.

Tjaelieh baakojde.

Skriv ordene.

Bea, bea, laampetje

Bæ, bæ laampetje,
mah naan ålloeh dov?
Jaavoe, maanetje
Voesse dieves lea
Aejlegs-gåptoe aahrtjan
tjædtjan seamma aaj
Jih göökth´ guapah
onne viellese.

Gaaltje: Alice Tegner
Saemien: Ella Holm Bull

Riepie skåajjesne lea.
Reven bor i skogen.

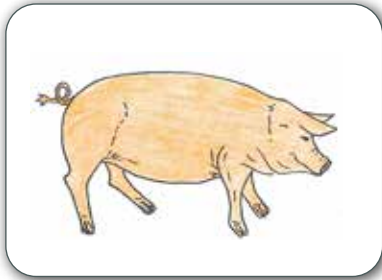
10. Gaertienisnie jallh skåajjesne?

På gården eller i skogen?

Gusnie daah juvrh Leah?
Soptsesth!

Hvor bor disse dyrene? Fortell!

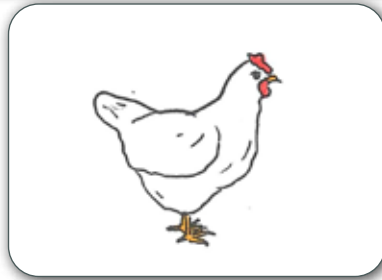
Gaahtoe gaertienisnie lea.
Katta bor på gården.

snurke

rie pie

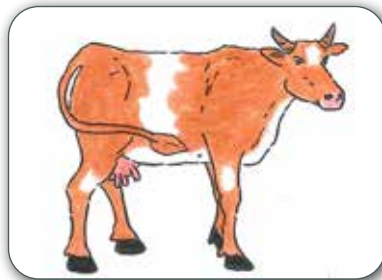
vöönhtse

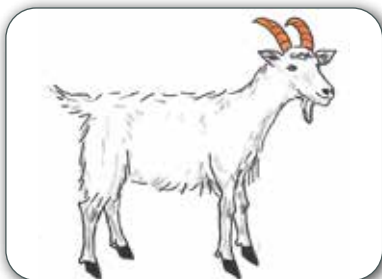
åeru ve

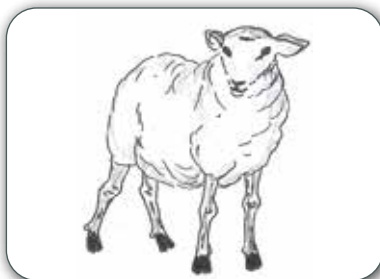
bienje

govse

gaajhtse

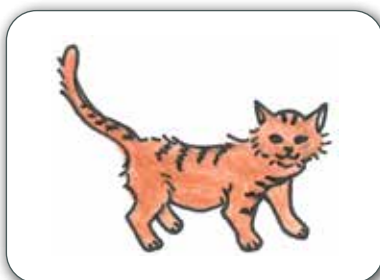
sirve

duvrie

sarve

gaahtoe

njåemele

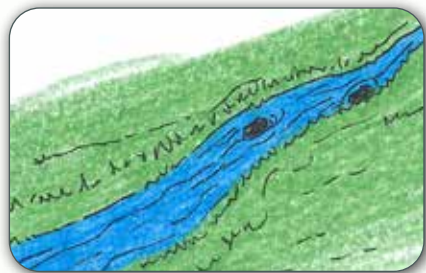

11. Eatnemenlahtesh

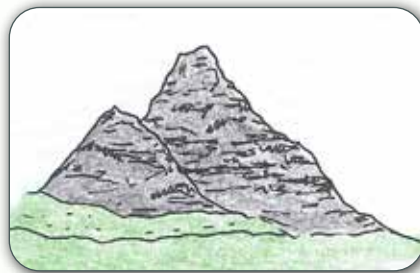
Naturbetegnelser

Maahtah dejtie saemien lahtesidie tjaeledh?

Kan du skrive disse samiske ordene?

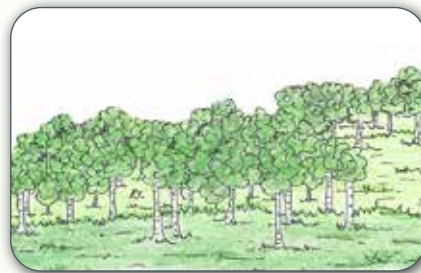
johke | en elv

vaerie | et fjell

vaegkie | en dal

skåajje/skåake | en skog

12. Saemien sijjienommh

Samiske stedsnavn

Muvhth saemien sijjienommh maahtah?

Kan du noen samiske stedsnavn?

VAEGKIEN LEDTIEH

FUGLER I DALEN

voerhtje
kråke

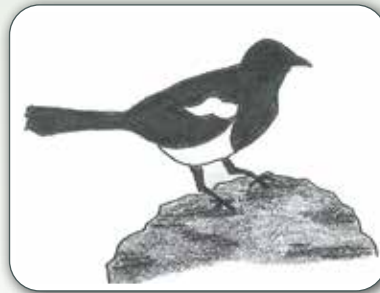
snjågløe
ugle

voeknge
fossekall

rïeksege
rype

skijre/skærhtjoe
skjære

gïeke
gjøk

tsöötsege
kjøttmeis

gaaranasse
ravn

traaste
trost

13. Vaegkien ledtieh

Fugler i dalen

Biejh sievem riektes gávvan.

Sett strek til riktig bilde.

VOERHTJE

VOEKNGE

SKIJRE/SKÆRHTJOE

TRAASTE

SNJÅGLOE

GÏEKE

RÏEKSEGE

TSÖÖTSEGE

14. Daesnie muvth bokstaavh fååtesieh. Tjaelieh dejtie.

Her mangler det noen bokstaver. Skriv dem.

_ ÌEK _

V _ _ RTJ _

R _ _ KSEG _

SNJ _ GL _

V _ _ KNG _

S _ _ RHTJ _ _

RÌEKSEGE-VUEMESNE

1) Håj, guktie jáhta giehpies daelhkie
Jávna edtja tjoekedh sov snaarroeh vaaksjodh.
Gávla Ka-bav guktie rieksege föörhkede
dubpene såekievuemien luvnie.

2) Dellie Jávna dan fuehpien sjædta
dogk daagk tjuajka jìh ledtìde balta.
Ussjede voesse ga dïeves sjìdtedh.
Beasta dan ledtiem mij gïetesne.

3) Jávna mov Jávna guktie maa dåemedh?
Aehtjie jeahta goss' gåatan böötigan
Buerebe badth akte rieksege gïetesne
enn luhkie ledtiem vuemesne.

Tekste jìh vuelie: Lajla Fjällgren

AAHALLA

Aahalla, aahalla
aahalla bætìeh gaadtan
maanah tjearoeh, govse geevlie
aahalla bætìeh gaadtan
Aahalla, aahalla
aahalla bætìeh gaadtan

Tekste jìh vuelie: Trad. lulesamisk
Jarkoestamme: Siri Kristina Kappfjell Päiviö

LÅHKOEH 1 – 10

Tallene 1 – 10

1 – akte

2 – göökte

3 – golme

4 – njieljje

5 – vijhte

6 – govhte

7 – tjijhtje

8 – gaektsie

9 – uktsie

10 – luhkie

15. Låhkoeh

Tallene

Maam låhkojde govlh?

Tjaelieh gievljem riektes låhkoen bijre.

Hvilke tall hører du? Sett ring rundt de riktige tallene.

1.

2

5

7

9

2.

1

3

8

10

3.

3

4

6

7

4.

2

5

8

9

16. Man gellie?

Hvor mange?

Maahtah juvride ryöknedh?

Ryöknh saemien jih tjaelieh lãhkojde!

Kan du telle dyrene? Tell på samisk og skriv tallene!

	<input type="text"/>
	<input type="text"/>
	<input type="text"/>
	<input type="text"/>
	<input type="text"/>
	<input type="text"/>

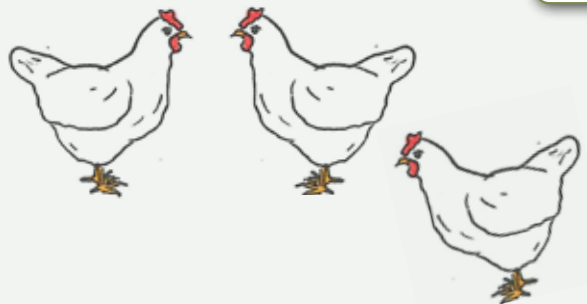
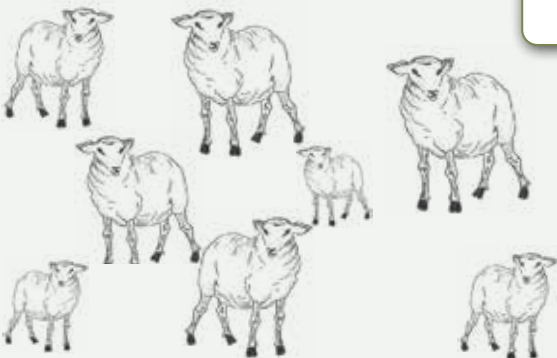
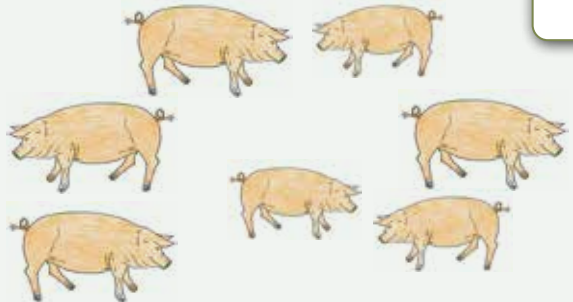
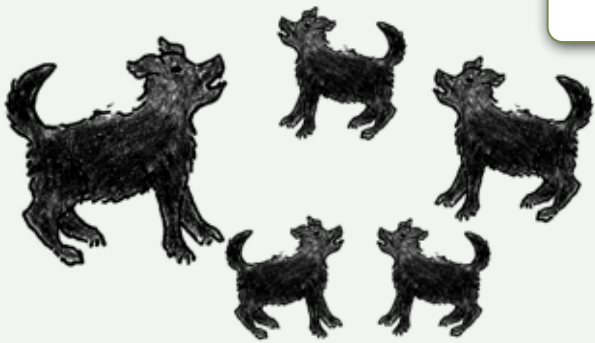
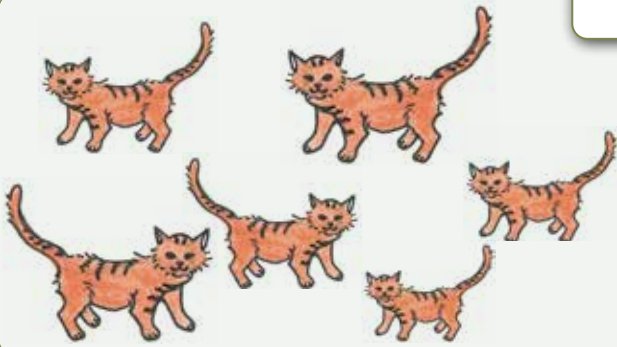

17. Man gellie?

Hvor mange?

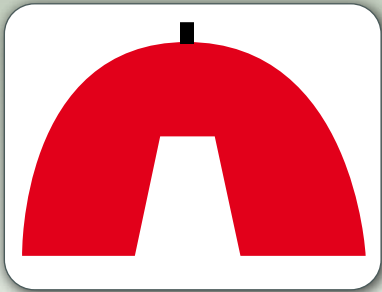
Ryöknh jñh tjaelieh låhkojde.

Tell og skriv tallene.

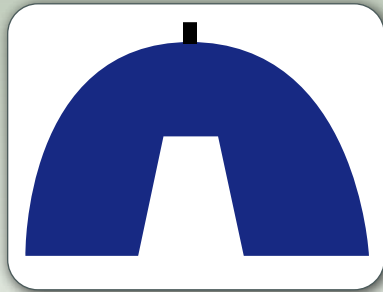

KLAERIEH

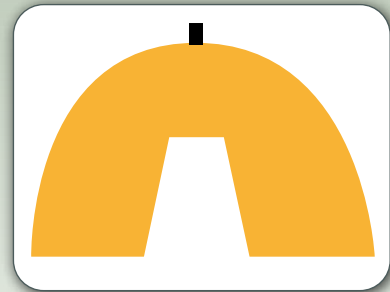
FARGER

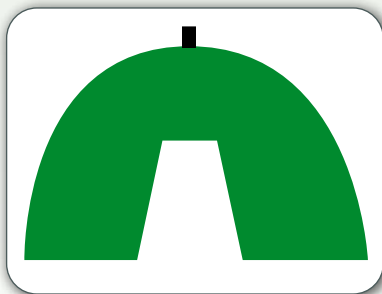
rööpses

plaave

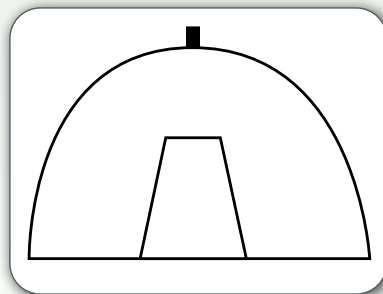

viskes

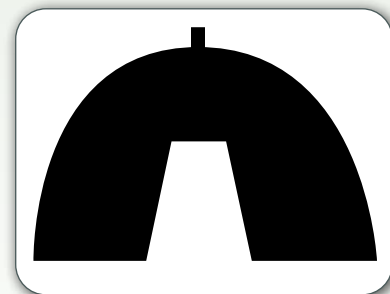

kruana / kroenes

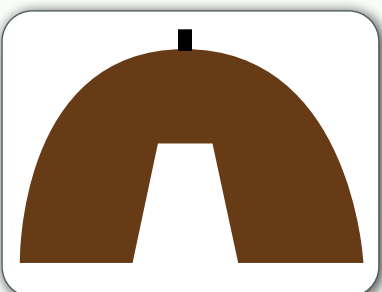
kroenes brukes om vekster

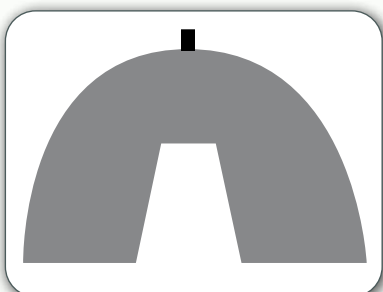
veelkes

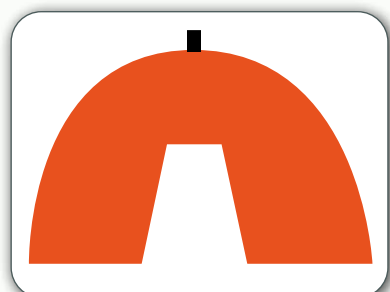
tjeehpes

rutjkes

kraevies

rööpsesviskes

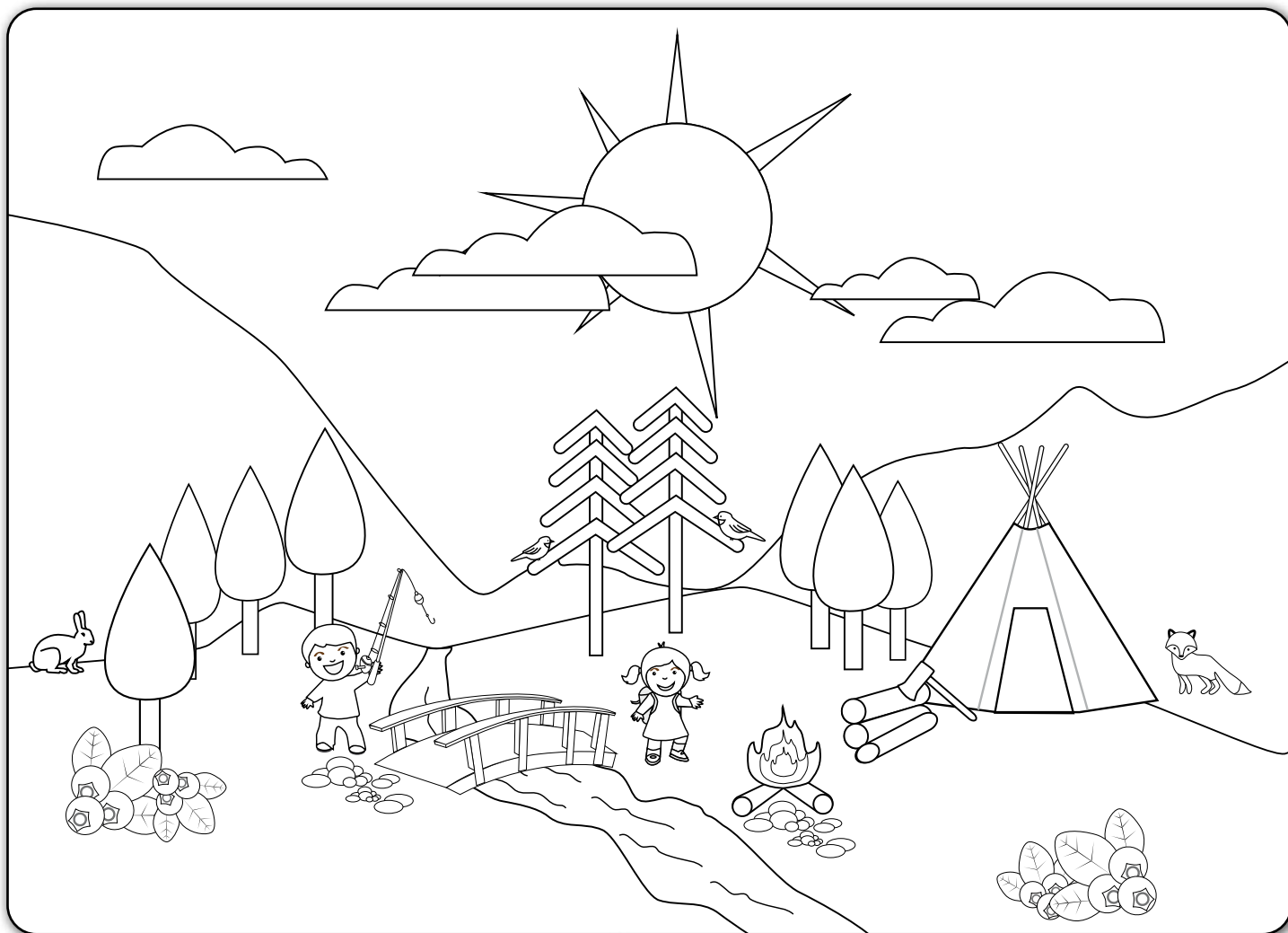

18. Goltelh jñh klaeredh

Lytt og fargelegg

Goltelh maam lohkehtæjja jehta jñh klaeredh guvviem.

Lytt til læreren og fargelegg bildet.

Guvvesne lea
rutjkes pruvvie.

MUERJIEH

BÆR

jokngh
tyttebær

sirrieh
blåbær

tsihtsehthmuerjieh
bringebær

laantenmuerjieh
jordbær

laadtegh
muldebær

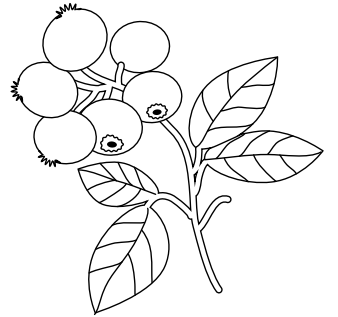
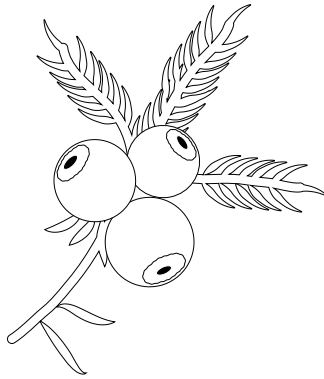
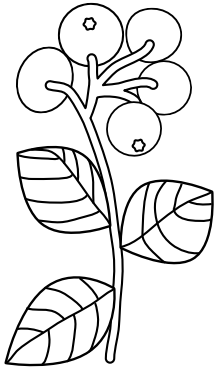
krijkh
krøkebær

19. Klaeredh muerjide

Fargelegg bærene

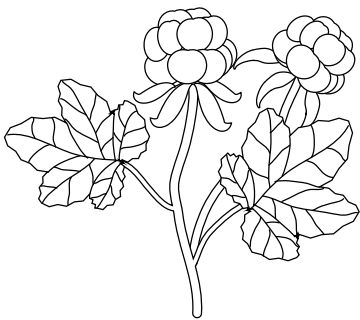
Klaeredh muerjide. Tjaelieh saemien baakojde guvviej nualan.
Fargelegg bærene. Skriv det samiske navnet under tegningene.

SKÅAJJESNE

I skogen

Baajtje sirrieh byöpmede.

Gäetieh skåajjesne.

Niejten lea daavhks-moere.

Sirvh jih laamph vaegkesne.

Maanah pruvvien nelnie.

Maanah ektesne stååkedieh.

20. Maam baakojde govlh?

Hvilke ord hører du?

Goltelh maam lohkehtæjja jeahta. Biejh gieвлиem riektes guvviej bijre.

Lytt til læreren. Sett ring rundt riktig tegning.

1.

2.

3.

4.

5.

21. Soptsesth maam guvvesne vuajnah.

Fortell hva som er på bildet.

Vuartesjh ikth vielie guvviem vijhtedinie sæjrosne, jh soptsesth maam vuajnah. Maahtah vielie guvvien bijre daen aejkien soptsesthidh?

Se på bildet på side fem en gang til og fortell hva du ser.
Kan du fortelle mer denne gangen?

22. Learohkh miehtjieskuvlesne

Elever på uteskole

Mijjeh lyjhkijibie ektesne årrodh.

Manne lyjhkem muerjeh tjöönghkedh.

Mijjeh lyjhkijibie låavthgætesne åeredh.

